

Syksyinen vanha (1. ja 4.) ja nuori (2. ja 5.) nimialalajin hernekerttu sekä Hangon halimodendri (3. ja 6.); huomaa Hangon linnun kokonaan valkoinen uloin pyrstösulka ja terävähköt, melko kuluneet sulkien kärjet. Vanhalla nimialalajin hernekertulla on keskimäärin tuoreemmat, pyöreämmät ja vaaleammat uloisimmat pyrstösulat kuin nuorella linnulla. Yläpuolen värisävvyssä on hyvin vähän eroja. Hangon linnulla toiseksi uloin käsisulka on yhtä pitkä kuin seitsemänneksi uloin käsisulka, kun nimialalajilla toinen käsisulka osuu yleensä viidennen ja kuudennen väliin. PETTERI LEHIKONEN / LUOMUS

Maalle uusi hernekertun

alalaji löytyi museon kokoelmasta

Hangon lintuaseman verkosta saatiin myöhäinen, rusehtava hernekerttu. Vasta nyt, 20 vuotta myöhemmin, lintu paljastui Suomen ensimmäiseksi halimodendri-alalajin yksilöksi. Mistä hernekertun alalajit oikein määrittää?

BirdLife Suomen rareiteetikomitea lähetti viime vuonna Oulun yliopistoon analysoitavaksi höyhennäytteet Hangon lintuasemalla marraskuussa 1994 saadusta hernekertusta ja 2008–2009 Raumalla talvehtineesta hernekertusta. Hangon lintu paljastui *halimodendri*-alalajin yksilöksi, ja Rauman lintu kuuluu itäiseen ryhmään *halimodendri* / *blythi* / *margelanica*.

Suomen lintujen tarkempi määrittäminen ei olisi ollut mahdollista ilman molekyyllisiä analyysejä, joita Bongariliitto on tukenut taloudellisesti. Lisäksi rareiteetikomitealla oli käytössään **Antero Lindholmin** ja **Lars Svenssonin** asiantuntijalausunnot.

Yksi vai monta hernekerttulajia?

Hernekerttur ryhmän taksonomia on ollut käymistilassa jo jonkin aikaa. Näkemuseroja on ollut muun muassa siitä, mil-

laisiksi laji- tai alalajikokonaisuuksiksi ryhmä pitäisi luokitella ja missä esitetyt taksonit tarkemmin esiintyvät. Lukuun ottamatta Suomessakin pesivää hernekertun nimialalajia kaikki taksonit pesivät pitkälti Aasiassa Uralilta ja Kaspiamereltä itään – alueella, jossa liikkuu vähän lintuharrastajia.

Tuoreessa tutkimuksessa eri taksonien sukulaisuussuhteita ja levinneisyyttä on kartoitettu eri puolilta hernekertun levinneisyysaluetta kerättyistä näytteistä. Tutkimuksen perusteella hernekertut on jaettavissa mitokondrion DNA:n sytokromi b:n perusteella kuuteen ryhmään: *althaea*, *blythi*, *halimodendri*, *margelanica*, *curruca* ja *minula*. Näistä neljä ensimmäistä muodostavat lähemmin sukua keskenään olevan ryhmän ja kaksi viimeistä toisen läheisemmän ryhmän.

Tutkimus ei ota suoraan kantaa siihen, pitäisikö näitä käsitellä omina lajeinaan vai yhden hernekerttulajin alalajeina. Ei myöskään tiedetä, missä määrin taksonit risteivät keskenään. *Althaeata* on ennen tuoreinta tutkimusta

pidetty useissa yhteyksissä omana lajina, josta on käytetty nimeä himalajanhernekerttu. Muita taksonia on pidetty hernekertun alalajeina.

Hernekertun nimialalaji pesii Euroopassa Kaukasukselle ja Uralille asti. *Blythi* pesii Uralilta itään aina Itä-Siperiaan asti. *Halimodendrin* pesimälevinneisyys kattaa alueen Kazakstanin länsiosista Länsi-Kiinaan ja Mongoliaan. *Althaea* pesii etenkin Kirgisian, Dagestanin, Pohjois-Afganistanin ja -Pakistanin vuoristoalueilla. Kaukaisimmat alalajit ovat *minula* ja *margelanica*, joista edellinen pesii pääasiassa Luoteis-Kiinan ylänköalueella ja jälkimmäinen Mongoliassa ja Pohjois-Kiinassa. Kolmea viimeksi mainittua taksonia ei ilmeisesti ole varmuudella havaittu länsipalearktisella alueella.

Määrittäminen maastossa haastavaa

Hernekertutaksonien määrittäminen ulkoisten tunto-merkkien avulla on haastavaa. Populaatiosalla linnuissa on keskimäärin eroja, mutta taksonien sisäisen vaihtelun takia yksittäisten yksilöiden määrittäminen on usein mahdotonta. Taksonien lauluissa ja kutsuäänissä on eroja, mutta nämä tunnetaan vielä puutteellisesti.

Halimodendri on keskimäärin pyöreäsiipisempi, kuten monet itäiset hernekertut, sekä pitkäpyrstöisempi ja yläpuolelta ruskeampi kuin nimialalajin hernekerttu. Ruskea niska kontrastoituu usein harmaaseen päälakeen, ja korvanpeitinhöyhenet ovat keskimäärin vaaleammat kuin *currucalla*. Hangon lintu on hieman keskimääräistä ruskeampi ja selvästi pyöreäsiipisempi kuin nimialalajin keskimäärin. Pyrstökin on hieman pitempi kuin keskimääräisellä nimialalajin hernekertulla. Hangon linnun ehkä konkreettisin pukutunto-merkki on lähes kokonaan valkoiset uloimmat pyrstösulat. Tämä on hyvin poikkeuksellista *blythille* ja *currucalle*, etenkin nuorille linnuille. *Halimodendri*llä sekä nuorella että vanhalla on runsaasti valkoista uloimmissa pyrstösulissa.

Rauman lintu oli erikoisen näköinen. Se oli rusehtava yläpuolelta mutta myös alapuolelta varsin tumma, mikä ei sovi esimerkiksi *halimodendriin* tai *blythiin*. Ne ovat ala-

Raumalla koko talven 2008–2009 viiptyneellä itäisellä hernekertulla oli omituisen rusehtava vatsapuoli. Rauma, 19.3.2009. PEKKA KOMI

puolelta valkeampia niin, että vaalean kurkun ja vatsapuolen väliin ei yleensä tule värieroa. Rauman lintu oli saattanut sutata vatsapuoltaan jossain. *Blythi* muistuttaa puvultaan suuresti meikäläistä hernekerttua. *Margelanica* ja *minula* ovat puolestaan vaaleampia kuin *curruca* ja *blythi*, ja niillä on runsaasti valkoista uloimmissa pyrstösulissa. Rauman linnun uloimmat pyrstösulat olivat pudonneet, joten tästäkään tunto-merkistä ei ollut apua. Höyhenistä tehty sytokromi b:n analyysi ei onnistunut, mutta hernekertun osalta epätarkempi mitokondrion coi-geenin sekvenssi sopi itäiseen alalajiryhmään.

Lisää hernekertutaksonista

Olsson, U. ym. 2013: New insights into the intricate taxonomy and phylogeny of the *Sylvia curruca* complex. *Molecular Phylogenetics and Evolution* 67: 72–85.

20 vuotta ihmettelystä määritykseen

Olin rengastamassa lintuja Hangon lintuasemalla syksyllä 1994. Ilta-hämärissä 6.11. lintuverkosta löytyi hernekerttu. Kiikutin tämän myöhästelijän asemalle ja näytin sitä **Aatu Vattulaiselle**. Ihmettelimme yhdessä sen ruskeaa yleisävyä. Kirjasin havikseen mitta- ja siipikaa-viotietojen lisäksi vain: ”ruskea hernekerttu tuli verkosta illan vikalla rundilla”. Jo silloin oli kuultu, että itäiset hernekertut ovat erinäköisiä, mutta kirjallisuutta, jossa olisi ollut tarkempaa tietoa hernekertun alalajeista, ei ollut olemassa.

Seuraavana aamuna sama lintu löytyi ulkoisesti hyväkuntoisena, mutta kuolleena verkosta. Linnun ruskeuden takia toimitin sen Eläinmuseolle, jonka kokoelmassa nahka kummitteli 20 vuotta. Vasta viime syksynä linnusta otettua näytettä tutkittiin ja verrattiin tuoreen kansainvälisen tutkimuksen tuloksiin. Sen perusteella linnun voitiin todeta kuuluvan itäiseen *halimodendri*-ryhmään.

Lintujen määrittäminen ei ole aina ihan helppoa. Ehkä tämä-

Myöhäinen, ruskea hernekerttu ihmetytti jo löytyessään. Meni kuitenkin 20 vuotta ennen kuin lintu voitiin määrittää alalajilleen. Hanko, 7.11.1994. PETRO PYNNÖNEN

kin on 20 vuoden päästä sellaista jokasyksyistä maastossa määrittävää perushöttöä?

Petro Pynnönen